

Показники важливості задачі за критерієм зростання рентабельності необоротних активів

Задача	Рентабельність необоротних активів на 1\$ США, \$	Окупність, роки
Обстеження вантажних потоків, прогноз їх величин з урахуванням сезонних коливань	6,0	1,5
Розрахунок структури парку автомобілів і прогноз їх необхідної кількості	7,5	0,9
Розрахунок найкоротшого пробігу по мережі доріг	3,6	0,6
Проектування плану перевезень з моделюванням показників, що впливають на його структуру	2,7	1,5
Планування транспортних ресурсів для міжнародних і місцевих перевезень	5,2	0,3
Оптимізація перевезень вантажів зі станцій і портів	3,2	1,5
Оперативне планування технічного обслуговування транспортних засобів і аналіз використання рекомендацій	2,3	0,4
Аналіз витрат автомобільного палива за питомими і лінійними нормами	0,17	0,6
Комплексна обробка шляхової і товаротранспортної документації	0,2	4,9
Облік наявності й руху кадрів	0,05	8,0

Література

1. Дмитриченко М.Ф., Зайончик Л.Г., Левковець П.Р. «Транспортні технології в системах логістики» — Київ: Інформатор 2007.
2. Бідняк М.Н. «Організація управління» — К.: А.С.К., 2003.
3. Ткаченко А.М., Зайончик Л.Г. «Культура управління працею на транспорті» — К.: Інформавтодор, 2008.
4. Воркут А.И. «Грузовые автомобильные перевозки» — К.: «Вища школа». 1986.
5. Халафьян А.А. «Статистический анализ данных» — М.: ООО «Бином Пресс», 2008.

УДК 338.28

СУТНІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РЕСУРСУ. ЙОГО ВПЛИВ НА СТРУКТУРУ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Доктор економічних наук *Базиліук А.В.*,
кандидат економічних наук *Теслюк Н.П.*

В статті розглянуто сутність інтелектуального ресурсу, його вплив на структуру капіталу підприємства. Визначено властивості інтелектуального ресурсу на підприємстві. Проаналізовано існуючі методичні підходи до оцінки вартості об'єктів інтелектуальних ресурсів.

Essence of intellectual resource is considered in the article, his influence on a capital of enterprise structure. Properties of intellectual resource are certain on an enterprise. It is analysed existing methodical going near the estimation of cost of objects of intellectual resources.

Постановка проблеми. Здатність підприємств використовувати інтелектуальні ресурси і створювати нові рішення для задоволення людських потреб починає займати центральне місце в економіці, що ґрунтується на знаннях.

Праця, земля і капітал — усе рухається в одному і тому ж напрямі — до еволюційних змін самої основи економіки. Завдяки пошуку нових конкурентних переваг інтелектуальний ресурс на підприємствах починає займати провідне місце серед інших ресурсів та приймає якісно нову форму. За відповідних умов застосування інтелектуального ресурсу забезпечується отримання додаткової економічної вигоди, знижується потреба в капіталі на одиницю продукції або послуги в майбутньому. Засновані на інтелектуальному капіталі технології, знижують капіталоемність виробництва, прискорюючи зв'язок між виробництвом і ринком, покращуючи і збільшуючи обсяги інформації, що миттєво передаються.

У процесі еволюції людства значущість окремих видів ресурсів змінилася, відбулася трансформація форм капіталу, його складових. В доіндустріальну епоху або епоху землеробства пріоритет належав природним і трудовим ресурсам. Капітал вимірювався в фізичних одиницях — кількість землі та рабів. Складові капіталу, в тому вигляді в якому використовувались, носили матеріально-речовий характер.

Індустріальна епоха — епоха капіталізму — характерна використанням не тільки природних і трудових ресурсів, але й капіталу в грошовому вигляді. Капітал вимірюється вартістю споруд, техніки та землі. З'являються поняття виробничого (фізичного), грошового та фінансового капіталу. Для оптимізації структури капіталу на мікрорівні використовують техніко-технологічні методи удосконалення виробництва та технології використання фінансових інструментів для формування грошових потоків і переоцінки власності. На макрорівні в структурі ВВП промисловість займає лідируюче місце.

Постіндустріальна епоха — епоха інформаційних технологій — змінюється структура трудових ресурсів: зменшується доля фізичної і росте доля висококваліфікованої розумової та творчої праці. Інтелектуальна, інноваційна компонента дедалі більше перетворюється на провідну. Знання, інформація, технології в умовах постіндустріальної економіки стають основним засобом досягнення високих соціально-економічних результатів як на мікро, так і на макрорівнях. Тому в структурі ВВП сфера послуг починає переважати над промисловістю. Вперше в історії людська думка є продуктивною силою, а не просто певним елементом виробничої системи. В оцінці вартості капіталу підприємства в розвинутих країнах світу головний елемент — нематеріальні активи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження цього питання внесли такі вчені як К. Маркс, А. Маршал, Д. Рікардо, У. Петі, П. Самуельсон, А. Сміт, І. Фішер, Д. Хикс та ін. Внесок у розвиток сучасної теорії людського капіталу — Т. Шульц, Г. Беккер, Є. Денисон, Р. Силиван, Р. Солоу, Дж. Кендрік, С. Коваль, С. Фабрикант, І. Фішер, Р. Лукас. Питання інтелектуального капіталу висвітлені в працях вчених: Ф. Тейлора, П. Друкера, Є. Брукінга, У. Буковича, Р. Уільямса, В. Глухова, О. Козирьова, А. Крушанова, А. Мовсеяна, О. Сергеева та ін.

Виділення невирішених питань. Проте, незважаючи на підвищений інтерес до цієї тематики, залишаються недостатньо дослідженими багато важливих її аспектів. Досі відсутня чіткість у визначеннях «інтелектуальний ресурс» та «інтелектуальний капітал». Деякі науковці ототожнюють ці поняття, інші — навпаки.

Сучасна економіка ґрунтується на новому, з історичної точки зору, джерелі продуктивності — інтелектуальному капіталі. Людське знання, як розумовий компонент роботи, стає все більш і більш важливим. Традиційно на підприємствах інтелектуальний ресурс не враховувався в загальній вартості капіталу. В структурі капіталу вагоме значення мали матеріальні активи, роль яких в сучасних умовах поступово зменшується. Вагомим значенням в структурі капіталу підприємства виходять нематеріальні активи — прогресивні ресурси і часозберігаючі технології, що знижують потребу капіталу на одиницю продукції. Нематеріальні активи існують в різних формах і їх ефект обмежений тільки здібностями людей, що використовують цей вид капіталу. Можливості управління цим капіталом і конвертації його в корисні, з точки зору якості, товари і послуги, стає головною метою на сучасному етапі розвитку не тільки економіки, а і суспільства. Застосування знань для забезпечення конкурентоспроможності стає все більш і більш важливим в стратегіях розвитку галузей економіки. Виникає питання щодо вартісних вимірників, які застосовуються при оцінці вартості підприємства оцінити інтелектуальний капітал — творчий потенціал працівників, їх інновації, що призвели до зростання доходів підприємства. На основі аналізу різних мето-

дичних підходів до оцінки вартості об'єктів інтелектуальних ресурсів необхідно з'ясувати їх практичну дієвість в економіці України та за її межами.

Постановка завдання. Враховуючи окресленні питання метою дослідження є визначення поняття «інтелектуальний ресурс» та «інтелектуальний капітал» на рівні підприємницьких структур; з'ясування властивостей інтелектуального ресурсу на відмінну від інших ресурсів на підприємстві, можливості оцінити його в повному обсязі за вартісним виміром, враховуючи існуючі методичні підходи.

Викладення основного матеріалу. Відомо, що поняття «інтелектуальний ресурс» виникло у середині 1980 р. внаслідок появи нових напрямів досліджень у наукомістких високотехнологічних закордонних компаніях, предметом яких було управління інтелектуальним капіталом та використання знання для отримання прибутків і створення нової вартості. Тому термін «інтелектуальний капітал» походить з описів наукомістких компаній, які його виявили і вперше описали, а «інтелектуальний ресурс» — це фахівці компанії, що зайняті творчою інтелектуальною працею, що полягає у виробленні та використанні науково-технічного знання для створення продукту (послуги), який в подальшому досягне стадії прибуткового виробництва. Отже, інтелектуальний ресурс на мікрорівні — сукупність наукового знання фахівців підприємства, які є носіями знань, умінь, компетенції, навичок, творчого та інтелектуального досвіду та продукти цієї наукової праці, що документально відображенні як об'єкти інтелектуальної власності.

В протилежність трудовим і матеріальним ресурсам, які можуть використовуватися лише одним підприємством в один фіксований момент часу, інтелектуальний ресурс доступний багатьом користувачам одночасно. Властивості інтелектуального капіталу — це невичерпність і багатоваріантність характеру використання. Змінюється стара парадигма — технологічний процес потребує значного збільшення капіталу. Раніше для підприємств, щоб пристосуватися до динамічних умов господарювання, бути конкурентоспроможним і прибутковим, необхідні були значні обсяги капіталу — найм нових фахівців, переобладнання тощо. При цьому деякий час підприємство «проїдало» капітал, зростали накладні витрати. На сьогоднішній день нові інформаційні технології звели вартість різноманітності майже до нуля. При цьому вони є не просто інструментом в процесі їх застосування, інформаційні технології розвиваються при їх використанні, в силу чого в якійсь мірі зникає відмінність між їх користувачами і тими, хто створив ці технології. Так, поява Інтернету забезпечила формування і розвиток електронного бізнесу, що докорінно змінює економіку, ринки, промислові структури, характер продуктів і їх потоки, час на прийняття рішень. Зростання обсягів інформації призводить до появи нових критеріїв на всіх рівнях економіки.

Отже, на відміну від інших видів капіталу, інтелектуальний капітал не можна побачити, виміряти чи передати, тому важко реально оцінити його вартість. Інтелектуальна властивість має бути визначена. Підприємства, інвестори та інші зацікавлені особи повинні знати, як її виявляти та оцінювати, як інвестувати в неї та як отримувати від неї вигоду. У світовій практиці з кожним роком росте різниця між реальною і офіційною вартістю капіталу підприємства. Питання оцінки та методів ідентифікації інтелектуального ресурсу підприємства є актуальним і потребує подальшого розроблення. Відсутність механізму вартісного вимірювання та використання як засобу постійного інноваційного оновлення підприємства в структурі його капіталу негативно впливає на всі рівні економіки: на мікрорівні — відбувається зниження вартості підприємств і продаж їх за безцінок, на макрорівні — національного багатства країни.

Існують способи документального оформлення інтелектуальних активів і управління ними, що ґрунтуються на узагальненні методів роботи таких провідних компаній-інтелектуальних новаторів як, Apple Inc., [Microsoft](#), [Google](#), [Amazon](#), Facebook та інш. Мова вже йде про інтелектуальні активи. Активи за визначенням є ресурсами, що реалізують або розкривають закладений у них комерційний потенціал унаслідок виробничого використання чи продажу. Інтелектуальний актив є активною формою інтелектуального ресурсу, який використовується на підприємстві з метою одержання прибутку. Тобто за терміном «актив» закріплені певні економічні і правові атрибути. Враховуючи практичний досвід провідних компаній світу, інтелектуальний капітал складається з матеріальних активів, нематеріальних активів типу патентів, торгових марок, операційних технологій і комп'ютерних програм і невідчутних активів (авуарів) — знання, технічні навички, компетентність і ділові можливості працівників.

Ресурси інтелектуального капіталу об'єднані в три групи: людські авуари, структурні і ринкові авуари та активи. Людські авуари включають сукупність індивідуальних і колективних знань персоналу підприємства, компетенцію — знання і досвід в конкретній області, творчі здібності, технологічні і управлінські навички та ін. Ринкові активи і авуари пов'язані безпосередньо з операціями на ринку і забезпеченням конкурентних переваг підприємства. Структурні активи і авуари забезпечують успішне функціонування основного виробництва. На відміну від людських авуарів (невідчутних активів) всі інші складові інте-

лектуального капіталу можуть бути створені на замовлення підприємства, придбані у результаті купівлі-продажу чи товарообмінних операцій, можуть належати підприємству на правах власності. Для одержання переваги на ринку наукомістке підприємство створює інноваційний продукт, що супроводжується формуванням людськими авуарами інтелектуальних активів, на які підприємство може заявляти права власності. Тобто в ході створення інноваційного продукту відбувається трансформація потенціалу, закладеного в людських авуарах, в інтелектуальні активи. Таким чином, інтелектуальні активи є формалізованими, матеріальними або фізичними описами специфічних знань, права власності на які підприємство може захищати на законних підставах. Знання стають формалізованими звичайно після того, як вони записані або внесені в комп'ютер, кваліфіковані як інтелектуальний актив і можуть підлягати захисту. Інтелектуальні активи піддають комерціалізації, втілюючи в інновації або пропонуючи до продажу. Інтелектуальні активи, що набувають правового захисту, є об'єктами інтелектуального права.

Норми інтелектуального права, що стоять на захисті інтересів власників інтелектуальних активів у США, визначають такі основні форми інтелектуальної власності: патенти, авторські права, промислові таємниці, торгові марки, напівпровідникові схеми тощо. В Україні за Цивільним кодексом це літературні чи художні твори, їх виконання, фонограми, передачі організацій мовлення, комп'ютерні програми, бази даних, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин тощо. Захисту інтелектуальних активів слугують законодавчі норми інтелектуального або торгового права. В Україні на сьогоднішній день законодавча та нормативна бази стосовно цього питання потребують значного удосконалення.

Елементами людських авуарів є втілені у працівниках підприємства сукупність знань, практичних навичок, творчих здібностей, а також моральні цінності підприємства (культура праці, філософія підприємства і загальний підхід до справи). Проте людські авуари не є власністю підприємства, ними не можливо розпоряджатися (людина не є товаром, підприємство наймає її на роботу). Вони можуть вважатися лише тимчасово залученим засобом, що належить до пасивів підприємства за аналогією з борговим зобов'язанням. Натомість продукти творчої інтелектуальної праці людини стають активом підприємства, можуть бути власністю і об'єктом купівлі-продажу.

На основі аналізу різних методичних підходів до оцінки вартості об'єктів інтелектуальних ресурсів визначили, що оцінюються тільки інтелектуальні активи підприємства як складові частини нематеріальних активів. За доходним підходом — підприємство (застосовується тільки в умовах ринкової економіки) проводить оцінку за прогнозами економічних вигід, враховуючи те, що інтелектуальний ресурс є основою для майбутнього зростання. За витратним підходом (бухгалтерським) — підприємство інтелектуальний актив оцінює за сумою затрат на створення або придбання. Підсумкова собівартість є базовим орієнтиром для загальної оцінки вартості активу.

Унаслідок розбіжностей стандартів бухгалтерського обліку в різних країнах світу співставляти показники обсягу інтелектуальних активів між країнами є доволі складним процесом. Наприклад, не коректно буде співставляти однойменні статті балансу підприємств США і України з огляду на різні принципи обліку відповідних активів. В Україні за статистичними даними нематеріальні активи подаються з точки зору їх питомої ваги у структурі балансу підприємств промисловості. В США розвинутий бізнес із наданням науково-технічних послуг підприємствам і ліцензування результатів НДДКР класифікується як сфера послуг.

Висновки. В сучасних умовах інтелектуальний капітал є «нереальним» з точки зору фізичного виміру. Завдяки появі невідчутних активів він приймає інші якісні форми. Цей факт необхідно враховувати при удосконаленні української законодавчої і нормативної бази. При розробленні механізму оцінки вартості об'єктів інтелектуальних ресурсів потрібно звернути уваги на дохідний підхід, якій на жаль, поки ще неможливо використовувати в Україні, але і він не враховує людські авуари. Проблема в тому, що невідчутні активи (людські авуари) втілені в самих працівниках або їх колективах як сукупність знань, умінь, навичок, компетенції, потенціалу мобільності, кваліфікації, новаторства кожного із співробітників підприємства, як система цінностей, культури і філософії підприємства. Цей вид капіталу не може бути скопійований або відтворений в іншій організації, а, головне, його не можливо розрахувати у вартісному вимірі. Елементи нематеріальних активів підприємства включають устаткування, комп'ютерні програми, патенти, торгові марки і усі інші організаційні аспекти, які забезпечують продуктивну працю працівників, мають певну вартісну міру. Інтелектуальний капітал є одним із найважливіших елементів капіталу підприємства, але його не можливо повністю вартісно виміряти, а, головне, підприємство не має прав власності на невідчутні активи на відміну від інших активів, що докорінно відрізняє сучасну ситуацію від тієї, що існувала в умовах індустріального суспільства. Отже, за допомогою існуючих методичних

підходів до оцінки вартості об'єктів інтелектуальних ресурсів не можливо оцінити весь капітал підприємства у повному обсязі, зокрема вартість людських авуарів. Реальна вартість підприємства повинна визначатися з урахуванням всіх видів авуарів та активів. Це питання залишається досі невирішеним і актуальним на сучасному розвитку науки та економіки.

Література

1. Козирев А.Н. Оценка интеллектуальной собственности: Научно-практическое пособие. — М.: Экспертное бюро — М, 1997 — 280 с.
2. Шовкун І.А. Інтелектуальний ресурс економічного розвитку // Міжвідомчий науково-теоретичний журнал «Економічна теорія». // Науковий журнал «Економічна теорія». — 2007. — №2 С.14-33
3. Мовсеян А.Г. Інтелектуальний ресурс и инновации // экономика XXI века. — 2000.— №12 С. 3-15
4. Лукичева Л.И., Егорычев Д.Н. Внутрифирменное управление интеллектуальными активами. — М., 2004
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV.

УДК 338.43.01/02

АНАЛІЗ І РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Безрук Ю.І.,
Леус П.М.

В статті проаналізовано сучасний стан забезпеченості аграрного сектора економіки технічними засобами виробництва, наявність сховищ зберігання сільськогосподарської продукції. Окреслено основні проблеми та визначено ключові напрямки розвитку ринку високоякісної техніки, в тому числі будівництво сучасних сховищ зберігання і постачання продукції рослинництва на переробні підприємства і населенню.

In the modern state of material well-being of agrarian sector of economy is analyzed in the article through the availability of technical equipments of production and the availability of agricultural products depository storages. Basic problems and the key trends of high-quality technique market are outlined in the article, including construction of modern storage depositories and the ways of crop- products supplies to processing companies and consumers.

Постановка проблеми. Економічний розвиток аграрно-промислового комплексу передбачає наявність матеріально-технічної бази, яка відповідає світовим стандартам і сучасним вимогам новітніх технологій, забезпечувала конкурентоспроможність аграрного виробництва.

Зростання рівня технічного забезпечення сільського господарства, відповідність сучасних сховищ зберігання сільськогосподарської продукції кращим світовим зразкам, формування на інноваційній основі техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарського виробництва є першочерговим стратегічним завданням подальшої аграрної реформи. Розробка шляхів розв'язання цих завдань на мікро- та макро-рівнях потребує наукового обґрунтування.

Проблемами матеріально-технічного забезпечення аграрного сектора економіки і розвитку техніки досліджують такі вчені, як Я.Білоус, В.Кравчук, Ю.Лелюк, Г.Підлесецький, В.Яковенко та інші. Однак з'ясування причин недостатнього техніко-технологічного оснащення аграріїв та визначення шляхів подолання пов'язаних з цим негативних наслідків залишаються актуальними й дотепер.

Цілі статті — проаналізувати тенденції матеріально-технічного забезпечення підприємств аграрного сектора, з'ясувати причини такого стану та визначити стратегічні напрями розвитку вітчизняного ринку сільськогосподарської техніки, а також наявність і будівництво сучасних сховищ продукції сільського господарства.

Основний матеріал дослідження. Станом на кінець 2009 року сільськогосподарських підприємствах України використовувалося 169 тис. тракторів, 38 тис. зернозбиральних комбайнів, 109 тис. одиниць